

NECİB MAHFUZ'UN "YANKI" ADLI KISA HİKÂYESİ

Cemal Abdullah AYDIN*

Özet

Nobel ödüllü Mısırlı edebiyatçı Necib Mahfuz, roman ve hikâyeleriyle tüm dünyada meşhur olmuş bir yazardır. Yazdığı hikâyelerde yetiştiği Mısır halkını, değişik sosyal çevrelere ait toplum fertlerinin hayatlarını işlemektedir. Eserleri değişik dillere tercüme edilmiş olan Mahfuz dünyada hatırı sayılır bir okuyucu kitlesine sahiptir.

Bu çalışmamızda Necib Mahfuz hakkında kısaca bilgi verildikten sonra 1968 yılında yayınladığı adlı hikâye kitabında yer alan 'Yankı' (es-Sada) adlı kısa hikâyesi, anlatım tekniği, kişiler, olayların zamanı, tasvirler açısından incelenmiştir.

Mahfuz burada Mısır'ın zengin ailelerinden birinde meydana gelmiş düşmanlıkları, aile fertlerinin bu duruma sebep olan katı tabiatlarını anlatmaktadır.

Hikâye annesini yirmi yıl hiç aramayan bir asilzadenin sonunda annesiyle konuşmaya gelip, annesini ve kendini suçlayarak geçmişini yargılamasından ibarettir.

Anahtar Kelimeler: Necib Mahfuz, Mısır, Kara kedi Barı, Yankı

A Critique Of The Short Story: 'Echo' By Necib Mahfuz

Abstract

Nobel laureate Egyptian Necib Mahfouz is a well-published, and a very well-known novelist. He successfully narrates Egypt, where he grew up, and its people from different socio-economic backgrounds. His books have been bestsellers, and have been translated into many languages. In our study, after introducing Necib Mahfouz briefly, we review one of his books: Hammaraatu'l- Qitt al-Aswad. We focus specifically on the short story 'Echo' (as-Sada'), and offer a critique of the piece in terms of narrative form, literary technique, characters and descriptions.

In this story, Mahfouz talks about the enmity and malice within a predominant and royal family in Egypt. The story is about an aristocrat,

who returns home after twenty years of absence, blaming himself and his mother for past events.

Keywords: Necib Mahfuz, Egypt, The black cat bar, Echo

Necib Mahfuz 11 Aralık 1911'de, el-Cemâliyye semtinde doğdu. İlkokuldayken ailesiyle beraber el-'Abbâsiyye'ye taşındı. İlk ve orta eğitimini 1954 yılına kadar ikamet ettiği bu semtte tamamladı. Lise döneminde felsefeye merak sardı. 1930'da Kahire Üniversitesi (Kral Faruk Üniversitesi) Felsefe Bölümüne girdi. Üniversiteden 1934 yılında mezun oldu.

Mezuniyet sonrası üniversitede sekreterlik yaptı, ardından vakıflar bakanlığında ve kültür bakanlığında memuriyete devam etti. Resmi görevi esnasında edebi ürünler veren Mahfuz, emeklilik sonrası arzuladığı şekilde zamanını tamamen yazmaya ayırdı.

Edebiyata ilgisi henüz fakülte yıllarında başladı. Felsefe ile edebiyat arasında hangisini uğraş edineceği hususunda bir süre bocaladı. Mezuniyetten bir müddet sonra edebiyatta karar kıldı. Bununla beraber felsefe eğitiminin izlerini edebi eserlerinde görmek mümkündür.

Mahfuz Mısırlı ve batılı birçok edebiyatçı ve filozoftan etkilendi.

Romancılığı ve kısa hikâye yazarlığıyla meşhur olan Necib Mahfuz, *el-Ehram* gazetesinde uzun yıllar yazarlık yaptı.

Özgürlükçü bir edebiyatçı olan Necib Mahfuz, Cemal Abdünnasır'ın 1952 yılında Mısır krallığını devirerek yerine Mısır Arap Cumhuriyetini kurmasıyla bir müddet edebiyattan uzaklaştı. Devrim beklentilerini karşılamayınca devrimi gerçekleştiren idarecileri üstü kapalı olarak tenkit yoluna başvurdu. Bunu 1959'da Muhammed Heykel'in idaresindeki *el-Ehrâm* gazetesinde tefrika halinde neşrettiği "Evlâdu Hâretinâ" başlıklı romanıyla yapmaya çalıştı. Sembolik tarzda yazdığı bu romanda idarecilere vermek istediği mesaj ikinci planda kaldı. Zira romanın çerçevesini peygamber kıssalarından iktibaslarla şekillendirmesi, Allah'a ve Peygamberlerine saygısızlık addedildi ve Mahfuz şiddetli eleştirilere maruz kaldı. Ardından sembolik tarzda başka romanlar kaleme aldı. Özellikle bu romanları sayesinde 1988 yılında Nobel Edebiyat ödülünü almıştır.

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi (cemalaydin@yahoo.com)

Bahsi geçen tenkitlerin bir sonucu olarak 1994 yılında Nil nehri kenarında yürüyüş yaparken bir gencin bıçaklı saldırısına maruz kaldı. Bu saldırıdan yaralı kurtulan Mahfuz ömrünün geri kalanını tedavilerle geçirdi.

Necib Mahfuz 2006 yılında 95 yaşında Kahire'de vefat etmiştir.¹

Otuzu aşkın romanı bulunan Mahfuz'un ayrıca yirmiye yakın hikâye kitabı neşredilmiştir.

Necib Mahfuz'un gerek romanları gerek kısa hikâyelerinde Mısır'daki sosyal hayatı gerçekçi bir üslupla anlattığı görülür. Mısır toplumunun değişik tabakalara mensup fertlerinin yaşayışlarını tasvir eder.

Çevirisini yaptığımız *Yankı (Sada)* adlı hikâyesi *Hammâratu'l-kitti'l-esved* (Kara Kedi Meyhanesi) isimli kitabında yer alan on dokuz hikâyeden birisidir.² Bu kitabındaki hikâyelerde de diğer kitaplarında olduğu gibi Mısır toplumunun çiftçi, köylü, memur, asilzade, orta halli esnaf gibi farklı bireylerin yaşamlarını konu edinir.

Necib Mahfuz *Yankı* adlı hikâyesinde Mısırlı zengin bir asilzadenin annesiyle konuşmasını nakletmektedir. Hikâye asilzadenin annesi ile konuşmasından ve annesinin tepkisinden ibarettir.

Hikâyeyi şöyle özetleyebiliriz:

"Abdurrahim Bey yirmi yıldır annesini görmeyen bir beyefendidir. Annesi bu sürede gözlerini ve duyma kabiliyetini kaybetmiştir. Abdurrahim Bey yirmi yıl sonra hem hastalanmış hem evlatlarının geleceğinin, kardeşleri ile yaşadığı acı geçmişe benzeyeceğini sezmiştir. Bu sıralarda gördüğü bir rüya da onu etkilemiştir. Gönlü daralmaktadır. Rahatlamak gayesiyle annesine gelmiştir. Uzun süre annesinin kör ve sağır olduğunu bilmeden konuşur. Annesinin cevap vermemesini katıllığına, acımasızlığına yorar. Ancak sonunda gerçeği öğrenir."

¹ Necib Mahfuz'un hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Ğitâni Cemal, *Necib Mahfuz yetezekker*, Beyrut, 1980; Ğâli Şukrî, *Necib Mahfuz mine'l-Cemâliyye ilâ Nobel*, Kahire 1988; Mahfuz Necib, *el-A'malu'l-kâmile*, Beyrut, 1990 (Kitabın başında Ta harfi- Mim harfi); Yıldız Musa, *Nacib Mahfuz (Hayatı, Eserleri ve Kısa Hikayeleri)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1992; Yıldız Musa, *Necib Mahfuz'un Sembolik Romanları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1998; Yıldız, Musa, "Necib Mahfuz'un Kısa Hikâyelerinde Bazı Temalar", EKEV Akademi, c.I, sayı:4, 135-146; Necib Mahfuz, *Esir Üniforması* (Türkçeye çev., Musa Yıldız) Şule Yay. İstanbul 1999

² Kitap ilk 1968 yılında Mısır'da yayınlanmıştır. Bu kitap üzerinde Türkiye'de hazırlanmış bir yüksek lisans tezi mevcuttur. Çalışmanın ikinci bölümünde hikâyeler özet halinde verilmiş ve değerlendirilmiştir. Gündüz İsmail, *Necib Mahfuz'un Hammâratu'l-kitti'l-esved adlı eserinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. S.B.E., Konya, 2008.

Hadiselerin cereyan ettiği yer, Necib Mahfuz'un diğer hikâyelerinde olduğu gibi Mısır'dır. Yazar belli bir zaman belirtmese de, Abdurrahim Bey'in fes kullanmasından ve ailenin fotoğraf çekirmek için bir araya gelmesinden hikâyenin 20 yy. başlarında geçtiğini söyleyebiliriz. Zira Mısır'da fes devrime kadar yaygın olarak kullanılmaktaydı.

Hikâye neredeyse tamamıyla zengin asilzade Abdurrahim Bey'in konuşmasından ibarettir.

Hikâyenin kahramanı Abdurrahim Bey altmış yaşlarında bir adamdır. Abdurrahim Bey tıpkı birçok asilzade gibi mağrur, katı yürekli bir insandır. Bunu kendisi de annesine itiraf etmektedir. Otoriterdir. Hastalığı sebebiyle zayıf düşünce evlatları arasındaki husumeti fark eder. Çünkü oğulları ancak babaları zayıf düşünce kendilerini belli edebilirler. Dediğim dedik inat bir insandır. Bencildir. Kendisi için: 'Ceset parçaları ve kestiğin kardeş elleri üstüne çıkıp ne çok şarkılar söyledin.' der. Bu sözlerinden sadece kendisini düşünen, kardeşlerinin haklarını yemiş, hatta belki bu yüzden ölümlerine sebep olmuş, ama aldırış etmemiş bir insan olduğu anlaşılmalıdır.

Annesi seksen yaşlarında bir hanımefendidir. Annesinin kişiliğini tanımamız ancak oğlunun sözleriyle mümkündür. Çünkü hikâye boyunca bir şey söylemez. Anlaşılan o da bu asil ailenin büyük hanımefendisidir. Merhameti tavırlarına yansımayan, belki de biraz da bu sebeple evlatları tarafından terk edilmiş bir annedir. Evlatlarına öfkesi o kadar büyüktür ki, yıllar bu öfkeyi hiç azaltmamıştır. Hatta belki de en ihtiyacı olduğu zamanda, görme ve işitme duyularını kaybettiği zor günlerde dahi hizmetçisinin evlatlarını haberdar etmesine izin vermemiş, hatta bu hususta hizmetçisine adeta yalvarmıştır.

Hizmetçi kadın, hikâyede üç yerde karşımıza çıkar. İlkinde kapıyı açıp Abdurrahim Bey'i karşılar. İkincisinde bir ara odaya girmek ister ama Abdurrahim Bey izin vermez. Hikâyenin sonunda evin hanımının çılgınlığını duyunca odaya girmek zorunda kalır ve ihtiyar kadını sakinleştirerek oğluna kör ve sağır olduğunu anlatır. Bu kadının Abdurrahim Bey'i tanımasından ailenin uzun süredir hizmetçisi olduğu anlaşılmalıdır. İhtiyar kadının güvendiği birisi olarak onunla ömrünü geçirmiştir. Tasvirine pek yer verilmez. Silik bir kişiliktir.

Hikâyede anlatım dışarıdan bir anlatıcıyla kahraman arasında gelir, gider. Hatta kahraman bazen kendiyile 'sen' ikinci tekil şahsını kullanarak konuşur,

bazen birinci tekil şahıs kullanarak devam eder. Kimi zaman da söz aniden dışarıdan anlatana geçer.

Necîb Mahfuz diğer hikâyelerinde olduğu gibi bu hikâyesinde de fasih Arapçayı kullanmıştır. Ancak diğer hikâyelerinde bariz şekilde -özellikle diyaloglarda- yerel Mısır lehçesini fasihe dönüştürdüğü hissedilirken bu hikâyesinde okuyucu genel itibariyle böyle bir hisse kapılmaz.

Abdurrahim Bey'in bir asilzade olduğunu, yazarın tasvirlerinden anlıyoruz. Daha hikâyenin başında hizmetçi kadının adama hitap şekli, adamın elini öpmesi, ona aşırı saygısı, buna karşılık adamın müstağni bir tavırla elini uzatarak öptürmesi, hizmetçi kadına buyurgan tavrı bunu göstermektedir.

Bu asilzadeyi iyi tasavvur edebilmek için Mısır'ın geçen yüz yılki tarihini hatırlamakta fayda vardır. Mısır devlet idaresine IX. yy. da Osmanlı hanedanına benzeyen ve onunla sürekli irtibat halinde olan Mehmet Ali Paşa hanedanı hâkimdi. Mehmed Ali Paşa'nın kültürel olarak takip ettiği çizgi bir Osmanlı çizgisi, dili Türkçe ve dünyaya bakış açısı tipik bir Osmanlı bakış açısı idi.³ Böylece Mısır toplumunda Osmanlı'dakine benzer asilzadeler yetişmişti.⁴ Hikâyedeki tasvirlerden Abdurrahim Bey'in de böyle bir Osmanlı beyefendisi olduğu anlaşılmaktadır. Elinde taşıdığı bastonu, başında fesi, tavırları bunu göstermektedir. Annesiyle konuşmasında aralarındaki ihtilafın mal taksimiyle ilgili olması, hizmetçinin uzun bir süreden beri o evde çalışıyor olması zengin bir aileye mensup olduğunu göstermektedir. Hikâyedeki hadiseler bu çerçevede anlaşılmalıdır.

Aristokrat ailelerin genel karakteri düşünüldüğünde bahsettiğimiz zenginliğin ya toprak ya da gayr-ı menkul zenginliği olduğunu söyleyebiliriz. Muhtemelen aile içinde geçmişte yaşandığı anlatılan kanlı acı olaylar da mal mülk sebebiyledir. Abdurrahim Bey'in ailesiyle ihtilaf kaynağının maddi olduğu şu sözlerinden anlaşılmaktadır: 'Sessizliğinin ne anlattığını biliyorum: Hırsız geldi, suçlu geldi, nihayet geldi diyorsun. Allah için söyle: Buradaki hayatında sahip olduğundan fazla bir mala ihtiyacın var mı?'. Buradan annesini aile içi para taksimatı yüzünden çıkan anlaşmazlık sebebiyle terk ettiği anlaşılmaktadır.

³ Bkz. Kutluoğlu Muhammet Hanefi, "KAVALALI MEHMED ALİ PAŞA", *DİA*, Ankara, 2002, XXV,62-65

⁴ Necîb Mahfuz'un Mısır krallığı yıkıldığı sıralarda kırkını aştığını düşünürsek hikâyedekine benzer asil aileleri iyi tanıdığını, tasvirlerin bu sebeple güçlü ve dakik olduğunu söyleyebiliriz.

Bu ailenin fertleri anlatıldığı kadarıyla serttir, katıdır ve merhametsizdir. Sadece erkekleri değil kadınları da serttir. Geçmişte aile fertleri arasında kavgalar olmuştur. 'Bacakta, karında ve kafada geriye kalan bıçak darbelerini sayma. Sen ağlıyordun ve saçlarını yoluyordun.' Bu kavgaların kardeşler arası vaki olduğu kuvvetle muhtemeldir. Annenin saçlarını yolma sebebi bu olabilir. Nitekim 'Karnından bu kadar çok düşman çıkması seni korkuttu' sözü de buna işaret eder.

Ailede hanımefendinin kocası da geçmişte kardeşleriyle problemler yaşamıştır: 'Allah için bana söyle babam ve amcalarım nasıl öldüler?' sözüyle bu anlatılır. Şimdi torunlar da aynı geleceğe doğru yol almaktadır. Aile kanlı bir geçmişe sahiptir. Bu yüzden geleceğinden endişe edilmesi normaldir.

Hikâyedeki şahısların tavırları gayet dakik tasvir edilerek kişilik özellikleri belirginleştirilmiştir. Mesela hizmetçi kadın evin hanımına haber vermek isteyince onu eliyle değil de bastonuyla engeller. Hizmetçi ona bir şeyler anlatmak isteyince dinlemez bile. Hizmetçiyi 'Her şeyi biliyorum. Kimsenin beni rahatsız etmesini istemiyorum' diyerek susturur. Evde hizmetçiden ve annesinden başka kimse olmamasına rağmen doğrudan 'bizi rahatsız etme' demek yerine daha soğuk bir eda ile konuşur. Hizmetçi oğlunun, hanımefendinin körlüğü ve sağırlığına dair hiçbir şey bilmediğini bilmektedir. Ancak hem geleneksel saygı anlayışıyla hem de dinletemeyeceğini bildiğinden üstelemes ve önemli gelişmeyi haber vermeden susar. Bir ara hizmetçi odaya girmek istediğinde de azarlar. Hizmetçiye karşı tipik mağrur ev sahibi tavrı takınır. Zengin ve zalim bir asilzadenin tüm menfi vasıflarını taşır. Hikâyenin kurgusu bu mütekebbir tavır üzerine bina edilmiştir. Gerçi zor da olsa annesine karşı gururunu, kibrini bir tarafa bırakmıştır: 'Anneye yirmi yıllık isyan ve unutmama sonrası sıkıntım bana seni hatırlattı. Fakat ne istiyorum? Sana dönmek mi istiyorum? Bunun gerisinde ne var? Bizler duygulardan utanıyoruz, kelimelerle övünüyoruz. Ama bir sabah sırtım kamburlaştı. Yüzüstü sürünmeye başladım. Düşmanı sevindirir korkusuyla acımı gizledim. Başka hiçbir şeyden korktuğumdan değil...' Fakat annesine karşı bu zayıf duruma düşüşünü kendisine bile itiraf etmekten çekinmektedir. Hizmetçi sonunda içeriye girdiğinde fesini ve bastonunu alması da annesi karşısında düştüğü durumu fark ettirmemek için takındığı sükûnet tavrıdır. Kör olduğunu öğrendikten sonra dahi annesi tarafından umursanmadığını mırıldanarak söylemesi, cezalandırılıp küçüldüğünü hizmetçiden saklamak içindir.

Yazar annenin hikâye boyunca sessiz duruşuna oğlu tarafından yüklenen manalarla kişilik özelliklerini ustaca çizer. Katılığını ve mağrurluğunu bilen Abdurrahim Bey tepkisiz halini annesinin kendisine verdiği bir ceza olarak yorumlar. Aslında annesinin kızgınlıkla bağırıp çağıracağını beklediğini, ama bu tavrının kendisine daha büyük bir ceza olduğunu belirtir. Her şeye rağmen annesinin kendisini affedeceğini umması hanımefendinin şefkat, merhamet gibi annelik vasıflarına da sahip bir insan olduğunu gösterir. Şu düşüncesi buna tanıktır: 'Evet, önce öfkeyle patlayacak ve lanetlerini boşaltacak, sonra yavaş yavaş yumuşayacak, sonunda da bu duvarlar duasını işitecek.' Annesinin tepkisizliği onu adeta eritmiştir. Affedilme ümidini kaybedince annesini suçlamaya başlar. 'Sertlikte sana çektiğimize inanıyorsam beni mazur gör. Babama yahut başka geçmiş bir dedeye çekmekten daha ziyade sana çekmişiz. Kimse senin gibi soğukluğunu koruyamaz.' Anlaşılan babası hatta dedesi de katı insanlardır ama asıl evlatların katılığına, birbirlerine düşmanlığına sebep ona göre annesidir. Şu sözler bu inancını daha da açığa vurur: 'Sen hakikaten annemizsin. Senin üslubun bizim üslubumuz, senin sertliğin bizim sertliğimizdir. Bazı yorgunluk ve daralma anlarımda kendime 'köpeklerin, merkeplerin, ineklerin, mandaların bile bilmediği bu vahşi manzaramız nedir?' diye soruyorum. İşte hakikat beliriyor. Behey kadın! Eriyik kötü sel senden akıyor.'

Yazar hikâyede tabir caizse Abdurrahim Bey'le birlikte okuyucuyu da yanıltır. Bu loş odada okuyucu da sanki bu buz gibi kadına bakmaktadır. Kadının yüzündeki donuk ifade, hiç aldırmandan teşpihini çekmeye devam etmesi, arada bir başını hafifçe hareket ettirmesi, şakalarına dahi tepkisiz kalması okuyucuya onun ne kadar merhametsiz bir anne olduğunu düşündürmektedir. Bu yüzden baştan beri tüm değerlendirmelerde yanlışa düşmek mümkündür. Ancak hikâyenin sonunda kadının hareketlerini doğru manalandırmak mümkün olur.

Hikâye bitebilecek en elim şekilde son bulur. Annesi vardır, ama yaşayan bir ölüdür adeta. Görünüşte rüyasının tabirini sormak için gelmiştir. Ama esasında hastalandığı ve evlatlarının acı geleceğini gördüğü için gelmiştir. O da bir babadır ve annesini daha yeni anlamaktadır. İtiraf etmekten çekinse de pişmandır. Ama yirmi yıl sonra dönünce yine annesine zulmetmiştir. Engelli annesinin kendisini cezalandırdığını düşünerek onu suçlamıştır. Ama bu son haksızlığın da telafisi yoktur. Kendisini affettirme imkânı ortadan kalkmıştır.

Mahcubiyetini hizmetçiye de belli etmektedir. Sanki annesinin katilidir. Annesi artık ona yıldızlardan bile daha uzaktır.

Necib Mahfuz hikâyesinde zengin aristokrat ailelerin fertlerinin enâniyet ve kibir sebebiyle birbirlerinden uzaklaşmalarını ve miras taksimi sebebiyle yaşadıkları düşmanlıkları işlemiştir. Mısır toplumuna ait bu kesimin hayatındaki huzursuzlukları gerçekçi bir yaklaşımla aktarmıştır.

EK-Hikâyenin çevirisi:

Yankı

Bastonuna dayanarak bekledi. Çalınan zilin sesi sustu. Daire sanki boşmuş gibi içeriden hiçbir ses gelmedi. Az sonra kapı açılacak ve eski yüz gözükecek. Yirmi senedir görmediğin yüz. Yıllar ağlamaklı, sabırlı, oflayıp puflayan bu yüzün eski suretini silememiştin. O, bu gün seksen yaşında olsa da ailemizde uzun yaşayan kadınlar fazla. Ya erkekler?! Kurşunlar, hüznler ve yaş akıtmayan gözler...

Döşeme taşa sürten bir terlik sesi duydu. Sürprize ve neticelerine kendini hazırladı. Fakat kapı üstündeki ufak pencereden solgun, hasta bir yüz görüldü. Bu hizmetçi Ümmü Muhammed'in yüzüydü. Rahatladı. Hizmetçiye baktı. Hizmetçi kadın da ona ihtiyatlı ve bitkin bir bakış attı.

-Kim o?

-Aç kapıyı, Ümmü Muhammed.

-Kimsiniz?

Kadın bunu hiç ziyaretçi beklemeyen bir sesle söylemişti. Ev terk edilmiş gibiydi. Bir sürü adam kanlı meydanlara bu evden çıkmamıştı sanki.

-Cidden beni unuttun mu Ümmü Muhammed?

Kadın gözlerini uzun uzun kırıştırdı. Sonra aniden kendine geldi, gözleri parladı:

-Abdürrahim Beyimiz, aman!

Adam siyah abasını uzun bedenine sararak girdi. Sonra elini uzattı, kadın hararetle elini öperek şöyle diyordu:

- Kim inanır, buna kim inanır?

Ardından nefeslerini düzenlerken şöyle dedi:

- Hanımına haber vermek için gideyim.

Bastonuyla onu engelleyerek şöyle dedi:

- Hayır! Odası nerede?

Girişin sağ tarafına doğru uzanan koridorun sonundaki kapıya işaret etti ve şöyle dedi:

-Şey yapmam lazım...

Odaya doğru yürürken kendinden emin bir edayla hizmetçinin sözünü kesti:

- Ben ne lazım olduğunu biliyorum. Her şeyi biliyorum. Kimsenin beni rahatsız etmesini istemiyorum.

Odaya usulca, ses çıkarmadan girdi. Kalbi, her zamanki sıklığıyla öfkesine hâkim oluyordu. Girdikten sonra kapıyı kapattı. Odanın ortasında durdu, ona dikkatle ve merakla baktı. Katılığına rağmen biraz müteessir olmuştu. Küçük kalkık burnuna, yabancı ama alışılmış bir koku geldi. Tıpkı kayıp bir hatıranın doğuşu gibi... Bu onu geçmişin kucağına itiyordu. İşte tam kendisine dönüyordu. Kadın, elinde imamesi yerdeki sergiye degen uzun bir tespih tutuyordu. Kanepe üzerinde bağdaş kurdu. Fakat adamın geldiğini hiç hissetmemiş gibi başını kaldırmadı. İyice kapatılmış iki pencerenin ışığı engellediği loş odada, başını rengi belirsiz koyu bir başörtüsüyle sarmıştı. Seni tanımazlıktan geliyordu şüphesiz. Belki salondaki konuşmaları duymuş ve oralı olmamaya hazırlanmıştı. Şu buz gibi duruşuna hiç şaşırma. Ne çok çile, ne çok dert çekti. O hep hüzünlerin anası... Şiddet psikolojisinden nasıl kurtulsun. Durum seni dönmeye mecbur bıraktığında ne bekliyordun?

Tabaklanmış deri misali karanlık yüzünün sertliğini yumuşatmak için gülümsedi. Fakat kadın hiç onunla ilgilenmedi. Duyulur bir sesle tespihini çekmeye devam etti. Sonra esnedi. Adamın tebessümü yok oldu. Kadın tahmin ettiğinden daha sertti. Hatta ailenin kanlı tarihinden de sertti. Ama ben de inatçıyım. Vadiyi çabuk bir yenilgiyi kabullenmek için aşmadım. Öfke, lanet okuma, ağlama, acı tavrı umuyordum. Fakat suskunluk ve aldırışsızlık etmesini beklemiyordum. El öpme düşüncesini bir süreliğine geciktiren bir şoktu bu.

Geri çekilme düşünceği en uzak şeydi. Öyleyse tek çare orta yoldu. Yavaşça şöyle dedi:

-İyi günler dilerim anne.

Elini uzatarak iki adım ilerledi. Fakat kadın onun varlığını hissetmemişti. Bu birincisinden de şiddetli bir şoktu... Geçmiş, tüm acılarıyla bu tokadın sertliğini hafifletmeyecektir. Hakikaten sen herhangi bir sertliğe şaşırarak en son kişisin. Yirmi yıllık bir nefretin hesabını ödemelisin. Gördüğün gibi annen daralma özelliğinden kurtulamıyor.

Yatağa doğru geri giderken acı acı gülümsedi. Sonra yatağın kenarına oturdu. Fesini yastığın üzerine koydu ve avucuyla bastona dayandı. Nasıl olsa yuvana döndün. Artık yatağın üzerine oturabilirsin.

- Gerçi hoş bir karşılama beklemiyordum. Fakat idama da bu kadar kararlı olacağını tasavvur etmemiştim!

Ölü bir sesle kısacık güldü ve dedi ki:

Biz dış, tırnak ailesiyiz. Fakat sonu nereye varacak merak ediyorum.

Kadın biraz başını kaldırdı. Belki onu rahatlatmak için bunu yaptı. Ama tekrar kendi dışında kimsenin olmadığı bir âlemde tespihine eğildi.

-Kim bilir? Belki gelmem esastan hataydı. Fakat gelişime pişman olmamaya kararlıyım.

Ne en ufak bir kelime... Ne en ufak bir hareket... Ne en ufak bir ilgi...

- Özür dileyeceğimi mi bekliyorsun? Hatamı kabul etmemi mi, pişmanlığımı ilan etmemi mi?.. Sen bizi, bizden iyi tanırsın. Artık sözün faydası kalmadı. İkimiz de çok değiştik. Fakat Allah'a hamd olsun sağlığın hala iyi. Belki benimkinden bile iyidir.

Son cümle umursanamayacak bir söz değildi. Bir hareket olacaktı. Evet, önce öfkeyle patlayacak ve lanetlerini boşaltacak, sonra yavaş yavaş yumuşayacak, sonunda da bu duvarlar duasını işitecek.

- Sessizliğinin ne anlattığını biliyorum: Hırsız geldi, suçlu geldi, nihayet geldi diyorsun. Allah için söyle: Buradaki hayatında sahip olduğundan fazla bir mala ihtiyacın var mı?

Ümitsizce şakalaşmayı arzuladı: Yoksa yeni bir evlilikte şansını denemek için mi para istedin?

Sesli sesli güldü. Ama tek başına güldü. Evet, tek başına... İdam etmeye yeten bu cehennemi kudretten Allah'a sığındı.

- Geçen geçti. Kanlar canlar geçti gitti. Ne ilk kanlı grubuz? Ne de son olacağız. Benim değer verdiğim ne çok insan öldü. Yüreğimde sonsuza kadar bir kurşun oturdu. Bacakta, karında ve kafada geriye kalan bıçak darbelerini sayma. Sen ağlıyordun ve saçlarını yoluyordun. Hayatımızda çilesini çekiyorduk ki hala da çekiyoruz. Ne faydası var? Geçen geçti.

Hatıralardan uzak duracağına dair kendine söz vermemiş miydin? Ama nasıl? Hatıralar hala seni öldürüyor. Sen vadiyi ta öteki ucundan taştan bir heykel önünde oturmak için aşmadın.

- Öyleyse gitmemi istiyorsun! Çok şaşırmıyorum. Fakat ben geldim. Bu, hikâyenin değişmeyen parçası... Yeterince öfkelenmedin mi? Sesin kısılcaya kadar evlatlara lanet okudun. Karnından bu kadar çok düşman çıkması seni korkuttu. Fakat her halükârda bu senin karnın... Allah için bana söyle babam ve amcalarım nasıl öldüler? Bana tüm olanlardan sonra niye gidiyorsun dendi. Fakat sırrımı benden başkası bilemez. Ben, kana inandığım kadar gayba da inanırım. Onlara göre vakit geçmişti. Ben ise başka bir görüşteydim. Fakat şunu bilmek istiyorum: Daha ne zamana kadar susmakta ısrar edeceksin?!

Ah ah... Ona kızdığım kadar onu beğenmen de gerek. Bize ne kadar sadakatli bir anne... Fakat sen mısır tarlasında sekiz saat hareketsiz bekleyen kişinin inadını temsil ediyorsun. Ceset parçaları ve kestiğin kardeş elleri üstüne çıkıp ne çok şarkılar söyledin. Memleketteki vekilinin iki oğlu için "Kardeş olmalarına rağmen birbirlerini seviyorlar!" şeklindeki alaylı sözünü unutma.

- Beni söz söylemeden kovma. En azından beni neyin buraya getirdiğini bir sor. Artık ben yürürken toz kalkmıyor. Dikenler ayaklarımı kanattı. İtiraf ediyorum: Nefsim, beni unutulmuş bir sığınağa nefeslenmem için girmeye zorladı. Lanetli bir tutuşmadan sonra gölgeye duyulan doğal bir ihtiyaç bu... Doğru ya da yalan, annelerin tavırlarının gariplikleri hakkında çok şey duymuştum. Her anne duyduğum gibidir. Gerçi senden en son zihnimde kalan suret somurtkan, ağlayan, lanet eden bir çehreydi... Ama yine de deneme macerasına giriştim.

Ey göklerin Rabbi! İşte yine esniyor. Sıkıntıdan esniyor, yorgunluktan değil. Fakat yüzündeki katılık boyası er ya da geç soyulup dökülecek. Üzüntüler, içindeki coşkulu pınarları kurutmuş. Ama ben bizzat senin önünde oturuyorum. Hem de evlatlığın altmış yıllık tanıklığıyla oturuyorum. Evlatlığım iflas etmiş, verimsiz bir evlatlık olsa bile...

- Beni dinle. Ben boşuna yolculuk yapmıyorum. Öyle yaratıldım. Bana olanlardan sonra niye gidiyorsun, dendi. Fakat kimse benden başka bunun sırrını bilmiyor. Geldiğimden beri ben konuşuyorum, ama sen öldürmeye devam ediyorsun. Geldiğimden daha sert gideceğim. Su dolabı dönüyor, ama yerin altından acı bitkiden başka bir şey çıkartmıyor. Evlatlar da bizden daha hayırlı çıkmadılar. Heyhat... İtiraz edemem. Bugün birbirlerine karşı somurtup kızgın kızgın bakıyorlar. Yarın birbirlerini kurşunlayacaklar. Ben kanlı geçmişin gözüyle, geleceği görebiliyorum. Bugün onları aile fotoğrafı belki bir araya getiriyor. Tıpkı bizi de bir zamanlar fotoğrafın bir araya getirdiği gibi... Fakat yarın ne olacak. Daralırsam, varsın ölünceye kadar daralayım. Fakat biz güzel sözleri sevmiyor, güzel kelimelere inanmıyoruz. Öyleyse kervan toz kaldırarak, kan serpererek yoluna devam etsin. Fakat sıkıntım çok uzadı ve beni düşürdü. Anneye yirmi yıllık isyan ve unutmama sonrası sıkıntım bana seni hatırlattı. Fakat ne istiyorum? Sana dönmek mi istiyorum? Bunun gerisinde ne var? Bizler duygulardan utanıyoruz, kelimelerle övünüyoruz. Ama bir sabah sırtım kamburlaştı. Yüzüstü sürünmeye başladım. Düşmanı sevindirir korkusuyla acımı gizledim. Başka hiçbir şeyden korktuğumdan değil... Öğlen olduğunda doktor kelimenin tam manasıyla hasta olduğumu bildirdi. Doktorlara inanmıyorum, ama acıya inanmaktan başka çıkış bulamadım. Hele şiddetli ağrı bana çok acı veriyor. Günlerce odama kapandım. Evlatlarım arasında ayrılık tehlikesi çanları çalmaya başladı. Artık tıpkı geçmişin sayfaları gibi, geleceğin sayfalarının da kana bulandığını görmeye başladım.

Dünya bana somurttu. Aynı zamanda senin eski sözlerini hatırlamayı reddettim. Ama bir rüya gördüm.

Ah... Ümitsizliğe teslim mi olacaksın? Ta derinliklerinde duyduğun bu acı da ne? Yoksa yeni bir hastalık nöbetinin habercisi mi? Ya ilaçlar neye yarıyor? Niçin kurşun yahut balta gibi kesin sonuç vermiyor?

Ve sen ey yaşlı kadın: Allah aşkına seni ne harekete geçirebilir. Hepimizden daha sert olduğunu mu söyleyeyim? Kendine gelmen için seni sarsmama beni mecbur bırakma. Şayet bağırsam çığığımın duvarlar yıkılır!

Bir rüya gördüm. Niçin ne gördüğümü sormuyorsun? Senin rüyalara, yorumlarına olan merakın da mı kayboldu? Sertlikte sana çektiğimize inanıyorsam beni mazur gör. Babama yahut başka geçmiş bir dedeye çektiğimizden daha çok sana çekmişiz. Kimse senin gibi soğukluğunu koruyamaz. Yüzün hiçbir şey açıklamıyor. Sen varlığını görmezlikten gelmiyorsun. Sen varlığını görmüyorsun. Kelimenin tam manasıyla varlığını görmüyorsun. Sen beni duymuyorsun, beni görmüyorsun. Tüm bu gücü nereden buluyorsun?

İnfial göstererek silkinip ayağa kalktı. Bir kere gitti geldi ve karşısında sağ elini bastonuna dayayarak somurtup durdu:

Cezalandırma yöntemin bu mu? Şüphesiz bu buluşmayı hayal etmiştin. Olmasını arzulamış uzun süre bunu beklemiştin. Kendine dedin ki: bir gün dönecek. Başına bir bela geldiğinde yahut bir hastalığa düştüğünde dönecek. O zaman unuttuğu annesini hatırlayacak. Affedilmeyi dileyerek bana koşacak. O zaman intikam için elime fırsat geçmiş olacak. Hırsızlığı, çalmayı, hak yemeyi, katilliği ve kimsenin silmediği gözyaşlarımı, azarla karşılanan yakarışlarımı, şu gurbette uzun süre mahpus kalışımı, hepsini telafi edecek. İşte gerçek bu... Sen hakikaten annemizsin. Senin üslubun bizim üslubumuz, senin sertliğin bizim sertliğimizdir. Bazı yorgunluk ve daralma anlarımda kendime 'köpeklerin, merkeplerin, ineklerin, mandaların bile bilmediği bu vahşi manzaramız nedir?' diye soruyorum. İşte hakikat beliriyor. Behey kadın! Eriyik kötü sel senden akıyor.

Odanın zeminine bastonuyla iki kere vurdu. Öyle ki pencerenin camı bile ses çıkardı. Bir de baktı ki Ümmü Muhammed kapalı kapıyı merakla izin isteyerek çalıyor. Ona öfkeyle "git" diye bağırdı. Sonra sükûnet içinde tespih çekmeye devam eden kadına dönüp: 'Yeter' dedi. 'Yeter tespih çektiğin. Biz Allah'tan korkuyor muyuz? Ancak yemiş aldığımızda veya kek yaptığımızda Allah'ı hatırlıyoruz. Gerçek şu ki Allah'ı tanımamışız. Tanımak da istemiyoruz. Benim gördüğüm rüya da yalancı bir rüyaydı. O rüyayı görmemem gerekirdi. Yahut rüyayı gördüğümde umursamamam gerekirdi. Hastalanmamam gerekirdi. Kurşun için, kan için yaşayanların hastalanmamaları, rüya görmemeleri gerekir. Ölümünden başka yerde rahat aramamaları gerekir. Öldürülmeden önce intihar etmeleri gerekir. Hangi şeytan beni seni ziyaret etmeye itti be kadın?

Kadın korkunç umursamazlığını bozmayınca azimle, somurarak ona doğru iki adım attı. Elini uzattı ve elini tuttu. Kadın başını dehşetle kaldırdı.

Tespihi kucağına bırakıp diğer elini adamın elinin üstüne koydu. Adamın kurumuş damarlı elini, parmaklarının dibindeki beyaz kılların çıktığı yerleri parmaklarıyla yokladı. Yüzünde korku belirdi ve bir çığlık atıp bağırdı:

-Kim, kim, Ümmü Muhammed mi?!

Kadın hemen ardından bir öksürük nöbetine tutuldu. Tekrar boğuk bir sesle bağırdı:

-Ümmü Muhammed... Ümmü Muhammed...

Kapı sertçe aniden açıldı ve hizmetçi yaşlı kadına doğru hızla yöneldi. Aynı anda adam yüzünü buruşturarak geri kaçtı. Hizmetçi, kadının titreyen elini iki avucu arasına şefkatle aldı ve sonra zayıflamış elini şefkatle okşamaya başladı. Adam özür diler gibi:

- Onu ne korkuttu bilemiyorum, dedi.

Hizmetçi çekingen bir sesle:

- Efendim size söylemek istedim ama beni dinlemediniz. Sonra girmeme de engel oldunuz, dedi.

Adam fesini başına geçirdi ve bastonunu eline aldı.

- Onu ne korkuttu? Ona sevgiyle yaklaştım. Beni karşısında gördüğünde yumuşayacağına dair ümidim büyüktü.

Hizmetçi kadın bakışlarını yere indirdi ve üzüntüyle şöyle dedi:

- Efendim o artık görmüyor.

Koyu renk gözleri şaşkınlık içinde büyüdü. Annesini kontrol ederken şöyle dedi:

- Yani demek istiyorsun ki...

- Evet efendim o görmüyor.

Odada iki dakika boyunca sessizlik hâkim oldu. Sonra mırıldandı.

- Bunu düşünememiştim. Gördüğün gibi ışık da loş...

Sonra sanki kendisiyle konuşur gibi bir ses tonuyla:

- Fakat onunla uzun süre konuştum. Ama o acı bir şekilde beni umursamadı.

Hizmetçi kadın üzüntülü bir sesle dedi ki:

- Efendim o duymuyor!

Adam daha beter bir şaşkınlıkla:

- Yani?

- Evet efendim, o duymuyor.

Vaziyeti idrak etmesi adamı korkunç bir tokat gibi çarpmış, başını döndürmüştü.

- Hiç mi?

- Evet.

- Bağırısam?

- Faydası yok efendim.

- Ne göz ne kulak mı?

- Ne göz ne kulak...

- Yüce Allah'ım! Bu ne zaman oldu?

- Birkaç sene önce efendim. Allah'ın takdiri gözlerde başladı, ardından kulak geldi ve doktorların tedavisi fayda etmedi.

Uzun bir süre tereddüt etti sonra bariz bir mahcubiyetle sordu:

- Bana ulaşmanın bir yolu yok muydu?

- Gözleri kör olduktan sonra ulaşmak istedim. Fakat anneniz bana engel oldu. Hem şiddetle hem de rica ederek bana engel oldu. Ben de bu isteğine saygı gösterdim.

Durum senin tasavvur ettiğin gibi değildi. Fakat gerçek daha korkunçtu. Sen çaresizce cinayete ortaktın. Yükünü hafifletmek için gelmiştin, ama onu kat kat katlamış oldun. Bak, nefesi senin elinin üzerinde dolaşıyor, ama kendisi yıldızlardan bile daha uzak. Tıpkı ölüm gibi... Ama azap serpiştiren bir ölüm... İşte suskunluk, işte gerginlik... Kendi rüyanı kendin yorumlamalısın. Yahut rüyanı yorumsuz kalacak.